

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ДРУКОВАНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ПРЕСУ) В УКРАЇНІ»: ЕВОЛЮЦІЯ ДОКУМЕНТА З 1992 ПО 2017 РР.

З. В. Галаджун

*Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Князя Романа, 1/3, Львів, 79001, Україна*

Досліджено становлення та розвиток Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Виокремлено зміни та доповнення, що були внесені до цього документа впродовж часу його існування (від 1992 до 2017 рр.). Зроблено спробу визначити основні (віхові) етапи його функціонування. Виокремлено закони України, схвалення яких найбільше вплинуло на зміну норм аналізованого документа.

Ключові слова: *Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», етапи становлення, зміни та доповнення до Закону України, друковані засоби масової інформації, закони України про засоби масової інформації.*

Постановка проблеми. Проблема нормативного забезпечення діяльності друкованих засобів масової інформації є мало дослідженою галуззю не тільки в царині соціальних комунікацій, а й зрідка стає предметом наукових розвідок в юридичній науці. Діяльність засобів масової інформації протікає у чітко регламентованому правовому полі, тому дослідження саме цієї проблематики важко переоцінити в соціокомунікативістиці, оскільки таким чином виробляється правильне розуміння та вміле використання норм права для безпосереднього здійснення функцій преси.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання правового підґрунтя діяльності мас-медіа переважно висвітлено у працях науковців-юристів та публікаціях медійників, зокрема на платформі *Media Sapiens*. До прикладу, В. Шпак зробив спробу узагальнити розвиток друкованих засобів масової інформації в контексті формування національного інформаційного простору [25], проблеми реєстрації друкованих засобів масової інформації описала свого часу О. Семьоркіна [23], а правові аспекти діяльності засобів масової інформації в контексті соціальних комунікацій досліджували Л. Сніцарчук [24], Т. Приступенко [22], З. Галаджун [1]. Проблема дослідження цього питання полягає у великій кількості нормативно-правових актів, що регулюють діяльність преси в Україні, їх плінність, складність вивчення як системи.

Мета статті — простежити історію розвитку Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», виокремити основні (віхові) етапи його становлення; проаналізувати всі закони України, схвалення яких зумовлювало розвиток Закону 1, визначити, які з них внесли найбільше змін до первинного документа.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цей Закон створює правові основи діяльності друкованих засобів масової інформації (преси) в Україні, встановлює державні гарантії їх свободи відповідно до Конституції України та Закону України «Про інформацію» та інших актів чинного законодавства і визнаних Україною міжнародно-правових документів [17]. Закон за редакцією 16 листопада 1992 р., як і за редакцією 2017 р. складається із п'яти розділів та 43 статей.

Аналіз розвитку Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 1992 р. [17] (надалі — Закон 1; первинний закон) ми проведимо постатейно, оскільки саме такий спосіб дозволяє краще уявити, як змінювався цей документ за час свого існування, обираючи лише ті статті, що зазнавали змін та доповнень, відповідно до їх зростаючої нумерації.

Стаття 2 «Свобода діяльності друкованих засобів масової інформації» тричі зазнавала змін та доповнень від часу схвалення Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» у 1992 р. Вперше зміни були внесені у 2004 р. Законом України № 1703-IV (1703-15) від 11 травня «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [8], які стосувалися розширення змісту частини першої та встановлення обмеження права на свободу слова «...*будь-яку відкриту за режимом доступу інформацію*». Подальше уточнення обмеження свободи слова відповідно до Закону України № 1170-VII (1170-18) від 27 березня 2014 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ухваленням Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [2] набуло такого формулювання: «...*коли обмеження цього права необхідно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя*». Частина четверта цієї статті була змінена Законом України № 5461-17 від 16 жовтня 2012 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» [7] де уточнено, що заходи, які спрямовані на забезпечення підтримки діяльності друкованих засобів масової інформації (надалі – друковані ЗМІ) визначаються Кабінетом Міністрів України.

У **статтю 3** «Неприпустимість зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації» вносили зміни чотири рази: у 2003, 2014, 2015 та 2016 роках. В результаті схвалення 18 листопада 2003 р. Закону України № 1268-IV (1268-15) «Про внесення змін до деяких законів України» [11] абзац шостий частини першої статті третьої після слів «з метою вчинення» було доповнено словами «*терористичних актів та*», внаслідок чого в одній частині було поєднано заборону використання друкованих ЗМІ для розповсюдження порнографії, скоєння терористичних актів та інших кримінально караних діянь. Після схвалення Закону України № 1170-VII (1170-18) від 27 березня 2014 р. «Про внесення змін

до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [2] абзац другий частини першої, в якому заборонялося поширення відомостей, визначених відповідно до статті 46 Закону України «Про інформацію», був виключений, абзац другий частини другої замінені двома іншими абзацами. В першому з них щодо *«втручання в особисте і сімейне життя»* було розширено перелік осіб, яких стосується цей захист, де замість *«громадян»* було внесено *«особи»*, а сюди вже належать іноземці, що постійно або тимчасово проживають в Україні та особи без громадянства. Крім того, зазначається, що законом встановлені випадки, коли цей захист не діє. *«Заподіяння шкоди честі і гідності особи»* було виділено в окремий пункт, також розширено перелік суб'єктів, як і в попередньому випадку. Третій етап змін цієї норми розпочався після схвалення Закону України № 317- VIII (317-19) від 09 квітня 2015 р. «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [19], в результаті чого частину першу статті третьою доповнили абзацом, що забороняв використовувати друковані ЗМІ для *«пропаганди комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки»*. Наступні зміни відбулися після ухвалення Закону України № 1780-VIII (1780-19) від 08 грудня 2016 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту» [20], в результаті чого стаття третя збагатилася пунктом шостим, який забороняв популяризацію або пропаганду держави-агресора, її комунікаторів, їх дій та вчинків або демонструвати їх у позитивному образі. Крім того, унеможлиблюється будь-яке визнання або ставлення з розумінням до окупації територій нашої держави. Також уточнено останню частину норми, де поняття *«представника»* особи віком до 18 років звужено до об'єму поняття *«законного представника»*.

Стаття 6 «Діяльність друкованих засобів масової інформації». В редакції Закону 1 було означено поняття *«діяльність друкованих ЗМІ»*, а також передбачено: якщо робота друкованого ЗМІ спрямована на отримання прибутку, тобто є підприємництвом, то вони повинні послуговуватися нормами Закону України «Про підприємництво». До речі, Законом України № 70/97-ВР від 14 лютого 1997 р. «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про рекламу» було доповнено цю статтю частиною четвертою, за якою вироблення та розповсюдження рекламного продукту має відбуватися в межах відповідного документа, а саме: Закону України «Про рекламу». Крім того, у 2003 р. Законом України № 744-IV (744-15) від 15 травня «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про вибори народних депутатів України» [21] цю статтю ще раз було доповнено частиною п'ятою, де встановлювалося, що при подачі політичної реклами, яка пов'язана з агітацією під час виборчого процесу або процесу референдуму, ця діяльність *«провадиться з урахуванням вимог законодавства про вибори та референдуми»*.

Стаття 8 «Право на заснування друкованого засобу масової інформації» в редакції Закону 1 складалася з трьох частин, де у частині першій було визначено перелік суб'єктів, що мали право на заснування друкованого засобу масової інформації. За змінами внесеними Законом України № 917-VIII (917-19) від 24 грудня 2015 р. «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» [10] цю норму було доповнено частиною другою (частина 2–3 у редакції Закону 1 стали, відповідно, частинами 3–4), що забороняла органам державної влади, іншим державним органам та органам місцевого самоврядування виступати засновниками (співзасновниками) друкованих ЗМІ.

У травні 2017 р. на підставі Закону України № 2051- VIII (2051-19) «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення друкованих засобів масової інформації Міністерством оборони України на час проведення антитерористичної операції» [15], закон був доповнений **статтею 8-1** «Друкований засіб масової інформації, заснований Міністерством оборони України на час проведення антитерористичної операції» У статті встановлюється право Міністерства оборони України під час проведення АТО створювати друковані ЗМІ, визначається склад редакційної колегії, принципи, на яких подається інформація, джерела фінансування та окреслюється термін дії такого видання після закінчення цієї військової операції.

У статті 10 «Гарантії від монополізації друкованих засобів масової інформації» в редакції Закону 1 змін зазнали третя і четверта частини, котрі визначали контроль та органи, які мають право стежити за правильним виконанням положень цієї статті. За новою редакцією, після схвалення Закону України № 409-VII (409-18) від 4 липня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації» [6] здійснення контролю передбачає *«безпосереднє або через пов'язаних осіб володіння частками (паями, акціями), що забезпечує досягнення 50 і більше відсотків голосів у вищому органі юридичної особи, яка є засновником (співзасновником) друкованого засобу масової інформації»*, а змінами, внесеними Законом України № 5461-VI (5461-17) від 16 жовтня 2012 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» [7], було встановлено нового комунікатора цієї галузі контролю, зокрема орган, що проводить державну реєстрацію ЗМІ. На сьогодні це Міністерство юстиції України.

Стаття 11 «Державна реєстрація друкованого засобу масової інформації» містила три частини, де змінами, внесеними згідно із Законом України № 5461-VI (5461-17) від 16 жовтня 2012 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» [7], було уточнено частину третю, яка передбачає,

що заяви про державну реєстрацію ЗМІ подаються до нового комунікатора. Крім того, Законом України № 317- VIII (317-19) від 9 квітня 2015 р. «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [19] цю статтю було доповнено частиною четвертою, що унеможливує реєстрацію друкованого ЗМІ, назва якого містить символи тоталітарного режиму.

Стаття 12 «Заява про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації» в редакції Закону 1 складалася із трьох частин, де у частині першій містила перелік необхідних відомостей, що мають бути вказані у заяві про державну реєстрацію друкованого ЗМІ. Законом України № 409-VII (409-18) від 4 липня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації» [6] цю частину було доповнено пунктом 1-1, що вводить нове поняття «*пов'язана особа*». Частина друга цієї статті визначала перелік документів, які реєструючий орган має право вимагати від засновника (співзасновників), в якій Законом України № 5492-VI від 20 листопада 2012 р. «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [14] слово «*паспорт*» було замінено на «*паспорт громадянина України*». Цим документом визначено чотири види паспортів, а саме: паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний паспорт та службовий паспорт. Тобто зміною було уточнено, що для реєстрації друкованого ЗМІ може бути поданий лише паспорт конкретного виду, а саме: паспорт громадянина України.

Відповідно до нової редакції Закону України № 1107-IV (1107-15) від 10 липня 2003 р. «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [13], аналізовану статтю було доповнено частиною четвертою, що зобов'язувала комунікатора (засновника чи співзасновників) упродовж одного місяця, після того, як були внесені якісь важливі зміни (адреси, вид видання, місцезнаходження редакції), повідомляти реєструючий орган про це.

Стаття 14 «Розповсюдження друкованої інформації без державної реєстрації видань» у редакції Закону 1 у пункті першому відзначалося, що окремі види друкованих ЗМІ, засновниками яких є органи будь-якої з трьох гілок влади, не повинні реєструватися як інші видання. Згідно зі змінами, внесеними Законом України № 762-IV (762-15) від 15 травня 2003 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [12] із переліку видів цих видань було вилучено одне.

Стаття 15 «Відмова в державній реєстрації друкованого засобу масової інформації» у редакції Закону 1 складалася із двох частин. Зокрема у першій визначалися підстави відмови у державній реєстрації, яких було 3 пункти (*якщо назва друкованого засобу масової інформації, його програмні цілі (основні принципи) або тематична спрямованість суперечать статтям 3 і 4 цього Закону; якщо реєструючим органом уже раніше видано свідоцтво друкованому засобу масової інформації з тією ж назвою, за винятком видань, які виходять різними мовами; якщо заяву подано до закінчення року з дня набуття законної сили рішення про*

припинення діяльності друкованого засобу масової інформації). Цей перелік був доповнений двічі, перший раз відповідно до Закону України № 409-VII (409-18) від 04 липня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації» [6], пунктом четвертим, відповідно до якого ще однією підставою відмови є порушення вимоги щодо монополізації, та Законом України № 917-VIII (917-19) від 24 грудня 2015 р. «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» [10], пунктом п'ятим, що розширив перелік суб'єктів, які не можуть бути засновниками (співзасновниками) друкованого засобу масової інформації, а саме: органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування.

Стаття 18 «Припинення випуску друкованого засобу масової інформації» за редакцією первинного документа складалася із п'яти частин, які вносили порядок припинення діяльності друкованого ЗМІ. У частині третій йшлося, що *«суд припиняє випуск видання у разі порушення частини першої статті 3 цього Закону. Про своє рішення суд повідомляє відповідний реєструючий орган»*. Ця частина норми тричі зазнавала змін — у 1993, 2012 та у 2015 роках (Законами України № 3582-12 від 11.11.1993 р. «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України» [9], № 5461-VI (5461-17) від 16.10.2012 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» [7], № 917-VIII (917-19) від 24.12.2015 р. «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» [10]). У редакції закону від 1993 р. було збільшено кількість підстав припинення діяльності редакції з однієї на дві, тобто крім порушення вимог частини першої статті 3 Закону 1, додано ще й у випадку *«ліквідації юридичної особи, яка є засновником»*. У редакції від 2012 р. було вилучено слово *«відповідний»*. В останній редакції Закону частина третя статті розширює перелік норм, недотримання яких дає право суду припинити випуск видання, а саме, крім вимог частини першої статті 3 Закону, ще й згідно з вимогами Закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації». Частина четверта цієї статті також була змінена та подана у новій редакції відповідно до Закону України № 917-VIII (917-19) від 24 грудня 2015 р. «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» [10], що сьогодні визначає підстави, згідно з якими реєструвальний орган визнає недійсним свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації.

Стаття 23 «Редактор (головний редактор) друкованого засобу масової інформації» визначає статус редактора (головного редактора) друкованого ЗМІ, порядок його обрання чи призначення на посаду. Зміни зазнала частина четверта цієї статті, яка, описуючи його повноваження, забрала слово *«арбітражний»* Законом України № 762-IV (762-15) від 15 травня 2003 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [12]. Ця зміна була зумовлена тим, що на підставі

судової реформи всі арбітражні суди були ліквідовані та створена нова ланка судової системи — господарські суди. Слово «суд», яке залишилося, є загальним і передбачає можливість редактора (головного редактора) представляти інтереси видання у судах усіх видів та інстанцій.

Стаття 25 «Журналіст редакції друкованого засобу масової інформації» унормовує поняття «журналіст друкованого ЗМІ» та способи визначення його належності до окремої редакції. Зміною, внесеною Законом України № 1170-VII (1170-18) від 27 березня 2014 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [2], уперше було застосовано тезу «*професійна належність журналіста*». Стаття була викладена у новій редакції, оскільки всі три її частини зазнали змін, уточнень та доповнень.

Стаття 26 «Права та обов'язки журналіста редакції» зазнала великих змін. Зокрема, пункт перший частини другої, де зазначено, які права має журналіст, зокрема його право на вільне одержання, використання, поширення (публікацію) та зберігання інформації, за редакцією Закону 1 було суттєво звужено відповідно до Закону України № 1703-IV (1703-15) від 11 травня 2004 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [8]. Ця змінена норма полягала в тому, що творчий працівник ЗМІ має таке право, але з припискою «*відкритої за режимом доступу інформації*». І лише через 10 років (Законом України № 1170-VII (1170-18) від 27 березня 2014 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [2]) це право журналіста було відновлено.

Пункт другий частини другої аналізованої статті був змінений Законом України № 5461-VI (5461-17) від 16 жовтня 2012 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» [7] у бік розширення прав журналіста, оскільки термін «*державні органи влади*» було замінено на «*державні органи*», наступна зміна термінів відбувалася у бік узагальнення — «*органи місцевого і регіонального самоврядування*» замінено на «*органи місцевого самоврядування*».

Пункт п'ятий та шостий «*преваги на одержання відкритої за режимом доступу інформації*» та «*на безкоштовне задоволення запиту щодо доступу до офіційних документів*» були вилучені на підставі Закону України № 1170-VII (1170-18) від 27 березня 2014 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [2], який був ухвалений у зв'язку із схваленням Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації». Пункт сьомий частини другої та пункт п'ятий частини третьої на підставі цих документів також зазнав змін, які стосувалися заміни терміна «*засвідчує*» на «*підтверджує*», введення поняття «*професійна належність журналіста*» та «*повноваження надані редакцією друкованого ЗМІ*».

Стаття 27 «Акредитація журналіста» була вилучена із Закону на підставі Закону України № 2938-VI від 13 січня 2011 р. «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» у зв'язку із внесенням змін до Закону України «Про інформацію». Тепер питання акредитації журналіста вноrmовується статтею 26 Закону України «Про інформацію» [4].

Стаття 32 «Вихідні дані» за редакцією первинного документа складалася з двох частин, перша з яких встановлювала перелік вихідних даних, що мають містити видання друкованих ЗМІ. Друга ж частина забороняла публікацію видання без цих відомостей. Зміни до частини першої були внесені Законом України № 409-VII (409-18) від 4 липня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації» [6], які були означені доповненням пунктом 4-1, за яким до обов'язкових вихідних даних було внесено прізвище та ініціали особи, відповідальної за випуск конкретного номера видання.

Стаття 34 «Право на одержання масової інформації через друковані засоби масової інформації», на відміну від редакції статті у Законі 1, в якій зазначалося, що суб'єктами права на оперативне одержання публічно поширюваної інформації в Україні є всі громадяни, юридичні особи та державні органи, у редакції Закону України № 1170-VII (1170-18) від 27 березня 2014 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [2] зазначено, що *«кожен має право на оперативне одержання через друковані засоби масової інформації публічно поширюваної інформації про діяльність державних органів і організацій, об'єднань громадян та їх посадових осіб, а також інших відомостей, необхідних для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій»*. Отже, нова редакція розширює коло суб'єктів, що мають право на одержання інформації через друковані ЗМІ, бо «кожен» означає і громадянин України, і іноземець, і особа без громадянства. Крім того, стаття в такому викладі є співзвучна не тільки в символічному збігу номера зі статтею 34 Конституції України, в якій вказано, що *«кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір»*.

Стаття 35 «Інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів і запит щодо надання письмової або усної інформації для друкованих засобів масової інформації», яка була, по суті, відсилочною нормою, що в питаннях запиту на надання інформації перенаправляла нас до Закону України «Про інформацію», такою і залишилася. Єдине, що змінилося, це її назва — «Запит на отримання публічної інформації», а також змінився документ, до якого нас переорієнтують — Закон України «Про доступ до публічної інформації». Ці зміни були внесені Законом України № 1170-VII (1170-18) від 27 березня 2014 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [2] у зв'язку з ухваленням Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Стаття 36 «Авторські твори і листи» за редакцією Закону 1 складалася із чотирьох частин. Вона передбачала права та обов'язки редакції щодо роботи з листами, повідомленнями і творами, які надійшли до редакції. Змін зазнала лише частина перша, яка встановлювала обов'язковість дотримання авторських прав і прав на інтелектуальну власність за умови, що редакція використовує авторські матеріали і твори художньої літератури. Законом України № 1407-IV (1407-15) від 3 лютого 2004 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності» [3] було внесено зміни, відповідно до яких ця діяльність має відбуватися з дотриманням законодавства з питань інтелектуальної власності, що розширює перелік документів, якими можна оперувати у розв'язанні цього питання, оскільки до законодавства належать не лише Закони України, а й увесь масив підзаконних нормативно-правових актів.

Стаття 40 «Зарубіжні кореспонденти» за редакцією первинного документа складалася з трьох частин, містила інформацію стосовно порядку створення й акредитації зарубіжних друкованих ЗМІ в Україні та зарубіжних представництв українських друкованих медіа. Законом України № 2938-17 від 13 січня 2011 р. «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» [4] було змінено назву статті на «Створення представництв зарубіжних друкованих засобів масової інформації» та виключено частину третю, яка встановлювала, що органом, який проводить акредитацію зарубіжних кореспондентів, є Міністерство закордонних справ України.

Стаття 41 «Підстави відповідальності» визначає суб'єктів відповідальності за порушення законодавства про друковані ЗМІ, а також підстави притягнення винних до відповідальності. Положення цієї норми зазнали змін тричі — у 2003, 2004 та 2014 роках. На підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» № 1170-VII (1170-18) від 27 березня 2014 р. [2] було виключено пункт перший частини другої, який визначав, що підставою відповідальності є порушення, встановлені у статті 47 Закону України «Про інформацію». Законом України № 1107 IV (1107-15) від 10 липня 2003 р. «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [13] внесено зміни до пункту сьомого тієї ж частини, в якій розширили перелік порушень законодавства про друковані ЗМІ ухиленням від повідомлення реєстральному органу про зміну виду видання, юридичної адреси засновника (співзасновників), місцезнаходження редакції. Крім того, частину другу статті було доповнено пунктом десятим, в якому зазначено ще одну причину порушення, що стосується дотримання законодавства з питань інтелектуальної власності внаслідок ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності» № 1407-IV (1407-15) від 3 лютого 2004 р. [3].

Стаття 42 «Звільнення від відповідальності» передбачала підстави звільнення редакції та журналістів від відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян та організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правами журналіста.

Ця норма зазнала змін у 2014 р. з ухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» № 1170-VII (1170-18) від 27 березня [2]. Зміни стосувалися пунктів другого та третього. У початковій редакції пункту другого йшлося про підставу звільнення від відповідальності, якщо такі відомості містилися в інформаційному запиті, що був наданий відповідно до вимог Закону України «Про інформацію», а у редакції 2014 р. було змінено документ, на підставі якого надавалася відповідь — Закон України «Про доступ до публічної інформації», та розмежовувалася відповідь на запит про доступ до публічної інформації і відповідь на звернення, подане відповідно до Закону України «Про звернення громадян», оскільки і вимоги до них є різними, і час на відповідь різний, і предмети є відмінними. У третьому пункті зазначена комунікаційна дія «офіційні виступи» отримала розширення до «публічних виступів або повідомлень». Більш точного формулювання набуло також означення комунікатора «посадових осіб державних органів, організацій і об'єднань громадян». Шостий пункт цієї статті, що введений уперше, вказує на можливість уникнення юридичної відповідальності за такі дії.

Висновки. Простеживши розвиток Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», ми можемо виокремити основні (віхові) етапи його становлення:

1. 1992–1997 рр. — період сталого функціонування. Під час цього етапу було внесено лише два доповнення, перше у 1993 р. у зв'язку із схваленням Закону України № 3582-12 від 11.11.1993 р. «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України», за яким відбулося доповнення до однієї частини статті та друге, яке було зумовлене схваленням Закону України «Про рекламу» у 1996 р., яке також внесло доповнення до однієї статті Закону 1.

2. 1998–2002 — період застою. Жодних документів, які б вносили зміни до Закону 1, не було прийнято.

3. 2003–2004 рр. — період активних змін. Цей етап характеризується продуктивною діяльністю з ухвалення документів, що вплинули на зміни первинного закону. Загалом було схвалено 5 законів України, зокрема нову редакцію Закону 1, внесено 10 змін та доповнень до аналізованого документа.

4. 2005–2010 рр. — другий період застою. Змін та доповнень до Закону 1 не було внесено.

5. 2011–2017 рр. — період великих змін. Під час цього етапу було внесено 29 змін та доповнень до первинного закону, було ухвалено низку документів, спрямованих на демократизацію, незалежність ЗМІ, прозорість власності на мас-медіа, позбавлення від радянської символіки, захисту інтелектуальної власності тощо.

Закони, які зумовили найбільше змін до Закону 1, були:

1. Законом України № 1170-18 від 27 березня 2014 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» було внесено дев'ять змін і доповнень до Закону 1.

2. Законом України № 5461-VI (5461-17) від 16 жовтня 2012 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» було внесено п'ять змін і доповнень.

3. Законом України № 409-VII (409-18) від 4 липня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації» та Законом України № 917- VIII (917-19) від 24 грудня 2015 р. «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» було внесено по чотири зміни до первинного документа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галаджун З. В. Правові норми журналістики України: навч. посіб. Львів: Сполом, 2016. 190 с.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» № 1170-18 [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1170-18>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності» № 1407-IV [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2004. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1407-15>.
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» № 2938-17 [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2938-17>.
5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» № 2939 [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2011. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації» № 409-VII [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/409-18>.
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» № 5461-VI (5461-17) [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5461-17>.
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 1703-IV (1703-15) [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2004. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1703-15>.
9. Закон України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України» № 3582-12 [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 1993. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3582-12>.

10. Закон України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» № 917- VIII (917-19) [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/409-18>.
11. Закон України «Про внесення змін до деяких Законів України» №1268 [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. 2003. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1268-15>.
12. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 762-IV (762-15) [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. 2003. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/762-15>.
13. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» № 1107-IV (1107-15) [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2003. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
14. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» № 5492-VI [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2012. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>.
15. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення друкованих засобів масової інформації Міністерством оборони України на час проведення антитерористичної операції» № 2051- VIII (2051-19) [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2051-19>.
16. Закон України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про рекламу» № 70/97-ВР [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 1997. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/70/97-%D0%B2%D1%80>.
17. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» № 2782-12 [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 1992. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12/ed19921116>.
18. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» № 2782-12 [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
19. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» № 317-VIII (317-19) [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/317-19>.
20. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту» № 1780-VIII (1780-19) [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1780-19>.
21. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про вибори народних депутатів України» № 744 [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. [сайт]. 2003. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/744-15>.
22. Приступенко Т. Правові засади функціонування сучасних засобів масової комунікації України. Київ: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2000.

23. Семьоркіна О. М. Друковані засоби масової інформації: проблеми реєстрації [сайт]. [Електронний ресурс]. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_34698.
24. Сніцарчук Л. Українська преса Галичини (1919–1939 pp.) і журналістикознавчий дискурс. Львів, 2009. 416 с.
25. Шпак В. Друковані засоби масової інформації в контексті формування національного інформаційного простору. Вісник Книжкової палати. 2013. № 9. С. 1–3.

REFERENCES

1. Haladzhun, Z.V. (2016). *Pravovi normy zhurnalistyky Ukrainy*. Lviv: Spolom (in Ukrainian).
2. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u zv'iazku z pryiniattiam Zakonu Ukrainy «Pro informatsiiu» ta Zakonu Ukrainy «Pro dostup do publichnoi informatsii» № 1170-18. (2014): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1170-18> (in Ukrainian).
3. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo okhorony intelektualnoi vlasnosti» № 1407-IV. (2004): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1407-15> (in Ukrainian).
4. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro informatsiiu» № 2938-17. (2011): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2938-17> (in Ukrainian).
5. Zakon Ukrainy «Pro dostup do publichnoi informatsii» № 2939. (2011): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (in Ukrainian).
6. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia prozorosti vidnosyn vlasnosti stosovno zasobiv masovoi informatsii» № 409-VII. (2013): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/409-18> (in Ukrainian).
7. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo diialnosti Ministerstva yustytzii Ukrainy, Ministerstva kultury Ukrainy, inshykh tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady, diialnist yakykh spriamovuietsia ta koordynuietsia cherez vidpovidnykh ministriv, a takozh Derzhavnogo kosmichnogo ahentstva Ukrainy» № 5461-VI (5461-17). (2012): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5461-17> (in Ukrainian).
8. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy» № 1703-IV (1703-15). (2004): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1703-15> (in Ukrainian).
9. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin i dopovnen do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy» № 3582-12. (1993): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3582-12> (in Ukrainian).
10. Zakon Ukrainy «Pro reformuvannia derzhavnykh i komunalnykh drukovanykh zasobiv masovoi informatsii» № 917-VIII (917-19). (2015): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/409-18> (in Ukrainian).
11. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh Zakoniv Ukrainy» №1268. (2003): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1268-15> (in Ukrainian).

12. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy» № 762-IV (762-15). (2003): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/762-15> (in Ukrainian).
13. Zakon Ukrainy «Pro drukovani zasoby masovoi informatsii (presu) v Ukraini» № 1107-IV (1107-15). (2003): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2782-12> (in Ukrainian).
14. Zakon Ukrainy «Pro Yedynyi derzhavnyi demohrafichnyi reiestr ta dokumenty, shcho pidtverdzhuiut hromadianstvo Ukrainy, posvidchuiut osobu chy yii spetsialnyi status» № 5492-VI. (2012): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5492-17> (in Ukrainian).
15. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo stvorennia drukovanykh zasobiv masovoi informatsii Ministerstvom oborony Ukrainy na chas provedennia antyterorystychnoi operatsii» № 2051- VIII (2051-19). (2017): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2051-19> (in Ukrainian).
16. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin i dopovnen do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u zviazku z pryiniattiam Zakonu Ukrainy «Pro reklamu» № 70/97-VR. (1997): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/70/97-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).
17. Zakon Ukrainy «Pro drukovani zasoby masovoi informatsii (presu) v Ukraini» № 2782-12. (1992). Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12/ed19921116> (in Ukrainian).
18. Zakon Ukrainy «Pro drukovani zasoby masovoi informatsii (presu) v Ukraini» № 2782-12. (2017): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2782-12> (in Ukrainian).
19. Zakon Ukrainy «Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsysts-koho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky» № 317-VIII (317-19). (2015): Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/317-19> (in Ukrainian).
20. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo obmezhenia dostupu na ukraïnskyi rynok inozemnoi drukovanoi produktsii antyukraïnskoho zmistu» № 1780-VIII (1780-19) [Elektronnyi resurs]. Verkhovna Rada Ukrainy. [sait]. 2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1780-19> (in Ukrainian).
21. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u zv'iazku z pryiniattiam Zakonu Ukrainy «Pro vybory narodnykh deputativ Ukrainy» № 744. (2003). Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/744-15> (in Ukrainian).
22. Prystupenko, T. (2000). Pravovi zasady funktsionuvannia suchasnykh zasobiv masovoi komunikatsii Ukrainy. Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka (in Ukrainian).
23. Semorkina, O. M. Drukovani zasoby masovoi informatsii: problemy reiestratsii. Retrieved from https://minjust.gov.ua/m/str_34698 (in Ukrainian).
24. Snitsarchuk, L. (2009). Ukraïnska presa Halychyny (1919–1939 rr.) i zhurnalistykoznavchyi dyskurs. Lviv (in Ukrainian).
25. Shpak, V. (2013). Drukovani zasoby masovoi informatsii v konteksti formuvannia natsionalnogo informatsiinogo prostoru: Visnyk Knyzhkovoï palaty, 9, 1–3 (in Ukrainian).

THE LAW OF UKRAINE “ON PRINTED MASS MEDIA (PRESS) IN UKRAINE” : EVOLUTION OF THE DOCUMENT FROM 1992 TILL 2017

Z.V. Haladzhun

*Lviv Polytechnic National University,
1/3, Knyazya Romana St., Lviv 79001, Ukraine
galadzhyn_zoryana@ukr.net*

The origin and development of the Law of Ukraine “On printed mass media (press in Ukraine)” has been studied. Amendments and supplements to this document within the period of its existence (from 1992 till 2017) have been highlighted. An attempt to identify main stages (milestones) of its functioning has been made. The Laws of Ukraine, the adoption of which had the most notable impact on the alternation of norms of the analyzed document, have been singled out.

Keywords: *the Law of Ukraine “On printed mass media (press) in Ukraine”, stages of development, amendments and supplements to the Law of Ukraine, printed mass media, Laws of Ukraine concerning mass media.*

Стаття надійшла до редакції 02.10.2017.

Received 02.10.2017.